

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

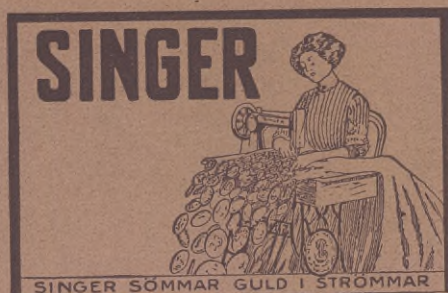
TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET
❧ REDAKTÖR: ELLEN KLEMÁN ❧

ÅRGÅNG 2
HÄFTE 13
1915

Ledig annonsplats!

Världsberömda symaskiner!

BILDADE damer och herrar erhålla mycket god hel- och måltidsinackordering. Även extra matgäster mottages. Möbl. o. omöbl. rum för längre eller kortare tid. Obs.! Gott bord. Piano.

Eriksonska Pensionatet

Drottninggat. 83, 2 tr.

A.-B. Nordiska Kompaniet.

Textilafdelningen Thyra Grafström, Stockholm.

Permanent utställning av färdiga och påbörjade arbeten samt material. Råd vid inredning av våningar m. m.

• Undervisning

i Italiensk spets- och annan konstsöm.

Ständigt på lager därtill hörande material:

Svensk, Fransk och Bömisk Spetstråd. Rikhaltigt urval av Spetsmönster.

Ledig annonsplats!

HERTHA

ÅRGÅNG II

1 SEPT. 1915

HÄFTE 13

Hitintills och hädanefter.

Det är ett bildverk från Musée de Luxembourg, vars minne ofta kommer tillbaka för mig. L'Eveil de l'humanité, mänsklighetens uppvaknande, så har konstnären kallat den man av sten, som ännu blott långsamt och tillnärmelsevis börjat forma sig loss ur materialet till ett fritt väsen. Huvudet är till stor del fritt och ena armen, vill jag minnas, men det mesta av torson är ännu nedsjunket i stenmassan utan form och självständigt liv. Ansiktets uttryck är famlande — trår det efter ny frihet eller gammal sömn? Det är svårt att säga. Åskådaren slits mellan hoppet, att varelsen skall vakna till medvetnare liv, och bävan, att han åter skall vilja sjunka in i sitt block. Inga yttre hinder staplas upp mot detta väsens frihetsrörelse; materiens egen tyngd och — måhända — otillräckligheten i hans spännkraft är vad som kan komma honom att sjunka tillbaka i massan. Det är inte inför någon viss särställd livsfas han framföres såsom en vaknande; det är mot hela det besjälade livets skaparvilja som han trår, mitt i sin bundenhet och formlöshet. Mänskligheten han!

Nå men mänskligheten hon? Hennes

uppvaknande — från knopp till blomma, såsom örterna vakna mot solen, det har blivit framställt åter och åter i lättfattlig och ljus skönhetsglädje. Men hur ville du skulptera den skälvning, som nu i alla världens gömslen skakar hennes innersta och kommer henne att vakna och röra sig? En ocean av kraft, som man aldrig räknat med, söker sig utlopp åt nya vägar, för nya gärningar. Vad, vart? Hon vet ej, bara anar. Det enda hon vet är, att hon måste.

Det är inte bara död massa i henne och bakom henne. Också framför henne är det sten. En hög mur, som ser ut att vilja rämna på någon punkt. Men just över den rämnan i muren, där står Medusas förfärliga huvud och tittar ner henne till stenmassa igen, för var gång hon rör sig mot rämnan.

Hon, som vill vakna, är icke en, utan miljoner. Skulptera molnens rörelser! Då skall du också kunna skulptera henne. Hon rör sig, men du är för långsam att återge rörelsen, ty medan du tyder den, är den redan en annan.

Här ser du henne tolka den spännkraft, vilken driver henne fram ur

hennes massa, såsom arbetsvilja och direkt samhällstjänande. Verktygen bär hon i sina händer, och hon har ny ande att blåsa in i de ting hon kanske ännu söker forma till likhet med gamla ting. Men muren och medusan, de se ingen ny ande, de mäta allt med måttet för gamla ting. "Bort, ned, mindervärdigt! Staten behöver det inte! Ingen användning för dylikt!" — Och medusan får bundsförvanter inom den stigande: då hon mäter vad hon kunnat med vad hon velat, då tvivlar hon åter både på sig själv och på det som tvingade henne. Medusan måtte bara, som när man mäter rymder med ytmått; själv måste hon ta en himlarymd som mått på sin lilla jordglob. Och i armod, tyngd och kval sjunker hon ned i stenen, utan att ana att med hennes rörelse följde en liten vindfläkt från frihetens värld. Åter reser hon sig, i trots nu: "Men jag rör mig ändå, ändå!" Medusan ler kallt. Och den stigande sjunker därvid åter tillbaka, knyter sig samman och sjunker och hatar och — gråter. Allra mest gråter hon därför att hon nu — hatar.

Eller genomdallrade henne världsbävningen som kärleksvilja, stor, ny, strålände? Fritt skulle hon möta en annan på andra sidan muren; icke stenmassa utan fri ansvarsvilja skulle vara deras bindeelement. Medusan blickar sten på den gryende viljan. Liksom om inte han längtade efter en vilande massa till huvudkudde efter sin kamp! Liksom om inte hon hälst av allt ville behaga. Liksom om hon inte skulle ha en mycket fridlystare tillvaro såsom endast alstrande och ej

som skapande och viljande! Och hon sjunker tillbaka — finner sig kanske för ett ögonblick väl därvid. — Men åter vaknar spännkraften: den vill öppna ny rymd för dem som komma efter, hennes egna, som skola ta vid. Är det ej som om alla älskade väsens armar hölle fast för att få henne orörlig igen? Såsom ville de alla slumra mot hennes barm. Medusaleendet och den grad av kärlek hon hitintills visat sig mäktig, de verka gemensamt. Den som har modersinstinkt, hur skulle hon ej önska vårda all bindekraft mellan de väsen hon födde — också stenmassans! — Ännu rör hon sig dock, dunkelt som i sömnen. Visst skulle hon ju älska och hålla samman; ja, men bara ännu mycket mera, på ännu många andra krafters vägar än de gamla kända, krafter som ännu bida sin form och sin födsel ur stenmassan.

Eller hon fick ett budskap, som måste bringas världen, ett ord, som skulle ropas över murarna. Men ännu hinner hennes rop intet öra från andra sidan muren. Därför att hon intet har att säga, menar Medusa. Och resultatet ger Medusa rätt; det är svårt att inte ge Medusa rätt, hon som inte vet, att det går ännu mycket långsammare att dana öron, som veta lyssna, än röster, som mäktas ropa!

Hemskare än alla motgångar och misslyckanden är ändå medusans mening, att hela frihetsrörelsen mynnar ut i en självisk galenskap. Det är sig själv den stigande vill armbåga fram, i hopp att få tyrannisera världen, icke mänskligheten hon vill gagna. Ännu hysa arkiven ingen bevisning till

hennes förmån. De äro blott fulla av invändningar. Hon har icke intyg på statspapper vartill alltsammans tjänat. Modlösast av allt gör henne beskyllningen för egoism — hela hennes väsens botten bär ju insikten om mänsklighetens inre sammanhang, om smärta och nöd för andras skull. Hon glömmmer kanske att ingen kan begära att se ett barns gestalt, innan det är fött till världen. Hon frågar sig blott, om det kan utmynna i själviskhet, för vilket hon sliter så mycket ont. Ingen bringar henne bud om en världs glädje inför det hon bär på. Och kanske sjunker hon ännu gång på gång ned i det stumma famlandets frågorörelser till livet, det liv, som skall födas.

Så har det varit hitintills. I den själen och den, i den strömningen och den har hon haft sina vakna ögonblick, men i stort sett har hon ännu slumrat och vårdat livet — genom slummer.

*

Men nu? "Tidens ur" har blivit en väckarklocka med ursinnigt och ihålligt larmande signaler, ägnade att väcka döva och döda. Måste ej mänskligheten hon bli klarvaken nu, när levande föröda levande? Icke vid ett tillfälle, icke på en plats; nej över en världsdel skjuta mödrars söner varandra till döds. Allt liv behandlas som ting, som sten kastad på sten. Är då allt här i världen åter bragt ned till stenmassans ståndpunkt, då sådant kan ske?

Medusa, hon med de onda ormarna till hår, hon säger med "historisk" ro, att fasan är en politisk nödvändighet. Staternas tvister visa sig åter kunna slitas blott därigenom, att livsvarma

människor slita sönder varandra i rykande stycken.

"Härskarornas Herre", så ropa de som skola gå till strids. — "Mor, mor", ropa de som skola dö. Icke går det ropet blott till den ensamma, som sitter i fjärran och ber ångestens böner för sitt fattiga barn. Nej, högre går det, och djupare går det, ej blott som en klagan utan som en åkallan. I den stunden veta de ropande, att Gud icke blott är en stor tennsoldat, icke en gång endast far, nej nu se de, att han måste varda Mor också.

Medusan bara sten-ler . . . Men jordens suckan vill spränga rymden; den vill lyfta himlen, ja den tvingar i dallring själva den kalla stenmassan. Alla mödrars smärta skälver i skalvet, deras smärta, som tusendubblats genom deras käras lidanden. Den trotsar skräcken, t. o. m. för Medusa. Den blir till ett anskri, ett förfärligt, outhärdligt, ett som gäller i allas öron.

Är det föderskans anskri, som får stenmassan att rämna och en ny kvinna att gå fram ur vandan, till medveten modersgärning med ansvar för alla jordens barn?

Från livets urkälla måste då kraften strömma, ny, levande och skräckfri, med oändligt och ljusst förbarmande också för alla dem som häna och slå. I en grusad värld måste hon kunna gå utan att blunda, buren av en ny förpliktelse, som kommer sig därav, att hon nu först vet, att Gud — är Mor också.

Och därefter?

Det är därefter vi nu sträcka oss i vår slummer. Därefter kommer — en morgonrodnad. EMILIA FOGELKLOU.

Martina Bergman-Österberg.

“Jag älskar både England och Sverge; Jannars hade jag aldrig kunnat lyckas.” På detta sätt gav fru Bergman-Österberg en gång förklaringen på den framgång, som krönt hennes livsverk.

För den, som haft glädjen att — om än flyktigt — komma i beröring med henne, betyda orden ännu något mer. De bliva till ett vittnesmål om en stort tänkande, varmt kännande kvinna, “der öiner idealet bag sit virke” och som därför i det för alla skönjbara, påtagliga, som hon ger i sitt liv och sin verksamhet, ger så mycket mer, som icke kan fixeras i ord. I historien om fru Bergman-Österbergs livsgärning kunna vi avläsa en rad av fakta, som betyda lika många triumfer för det kvinnliga arbetet. Vi veta, att tusentals kvinnor gått fram på den väg, som hon röjt, och där vunnit sin bärgning. Men huru bedöma vad av vidgad mänsklig utveckling, av livsstegring detta inneburit för skaror av kvinnliga individer? Huru uppmäta det tillskott av fysisk och andlig kraft i en nations liv, som vuxit fram ur fru Bergman-Österbergs verksamhet för kvinnlig ungdoms fostran?

Martina Bergman-Österberg föddes den 7 okt. 1849. Hon var först verksam som lärarinna och som medarbetare i Nordisk Familjeboks redaktion. Men det blev på gymnastikens område, som hon utförde sitt livs stora värv. Sin utbildning fick hon först vid Gymnastiska Centralinstitutet i Stockholm, varifrån hon utexaminerades 1881, och sedermera genom studier i Schweiz,

Tyskland, Frankrike och England. Nybliven gymnastikdirektör, utnämndes hon till gymnastikinspektris vid Londons folkskolor, där vid denna tidpunkt svensk gymnastik var införd i ett 50-tal. Men det svenska systemet hade icke vunnit en avgörande seger. Alltjämt gällde det dess vara eller icke vara. Genom outtröttlig energi, skicklighet och organisationsförmåga lyckades fröken Bergman (genom sitt 1886 ingångna äktenskap med lektor Edvin Österberg fru Bergman-Österberg) att nå sitt mål. Den svenska gymnastiken slog rot i England och utvecklade sig där i stor stil.

Då fru Bergman-Österberg år 1887 lämnade sin post som gymnastikinspektris vid Londons folkskolor, var svensk gymnastik införd i 300 engelska flickskolor och ett tusental gymnastiklärainnor funnos, som voro utbildade enligt det svenska systemet.

Den uppgift, som hon nu helt ägnade sig åt, var den att söka införa den svenska gymnastiken även i de högre flickskolorna. Redan år 1885 hade hon i Hampstead, en av Londons förstäder, anlagt ett “Physical Training College” för utbildande av gymnastiklärarinnor i stånd att utföra denna idé. Att nya kurser särskilt inrättades för detta ändamål, var nödvändigt. Hennes hittillsvarande elever hade nämligen alla varit folkskollärarinnor, och hon såg, att deras verksamhet icke kunde nå utanför folkskolans ram.

Institutets början var synnerligen blyg

sam. Blott fyra elever hade antecknat sig. Men svårigheter övervunno icke fru Bergman-Österberg. Det var hon, som övervann dem.

I fru Bergman-Österbergs "Physical Training College" är kursen tvåårig. Undervisningen är dels praktisk, dels teoretisk med anatomi, fysiologi, elementär symptomatologi och hygien som läroämnen. Friluftsliv och sport, fäktning, tennis, bollspel m. m., höra till de dagliga vanorna i de unga elevernas tillvaro. Som karakteristiska för fru Bergman-Österbergs uppfattning av det arbete, för vilket hon tränade sina elever, kunna följande ord anföras: "Mina flickor skola bli pionjärer i allt, som rör hygien och ett mera rationellt levnads-sätt för kvinnor. För att utföra detta stora verk måste de äga icke mindre utan mera intelligens än genomsnittskvinnans. Både hjärna och karaktär behövas; eljest passa de icke." I enlighet med denna uppfattning gjordes urval bland inträdessökande till institutet.

Flertalet elever ha varit blivande lärare, men även andra unga flickor ha genomgått hennes kurser. Tack vare den gallring, som verkställdes vid inträdet — och eventuellt under den första månaden — har det sällan hänt att någon vägrats avgångsbetyg, inträdesporten till en god och väl avlönad levnadsbana. I regel har begynnelselönen varit 1,800 kronor för gymnaster från fru Bergman-Österbergs college.

Till en början måste fru Bergman-Österberg emellertid övertala skolföreståndarinnor att inom sina läroverk försöka systemet. Man ansåg sig icke ha råd att bestå lyxen av "en lärarinna,

som skulle ge hela sin tid och hela sitt intresse åt samma skola, vara ledare på lekplatsen liksom hon var det i gymnastiksalen, övervaka barnens utveckling, förekomma deformiteter och vaka över skolans sanitära förhållanden". Dessa idéer, som fru Bergman-Österberg kämpade för, blevo revolutionerande inom skolvärlden. De segrade. Det kom en tid då efterfrågan på gymnastiklärarinnor från fru Bergman-Österbergs institut var större än tillgången. Den svenska gymnastiken vann fullständig seger i de engelska privat- och elementarskolorna, liksom förut i folkskolorna.

Det är icke endast i skolor över hela England, som fru Bergman-Österbergs elever leda undervisningen i svensk gymnastik. I klubbar för fabriksarbeterskor och sömmerskor, i skolor och asylor för dövstumma och blindas, i Holloways och Glasgows fängelser har svensk gymnastik införts bland kvinnor. Privatkurser givas vid institut i en mängd av Englands städer. På ett antal engelska sjukhus förestås avdelningar för sjukgymnastik och massage av kvinnor utgångna från fru Bergman-Österbergs "Physical Training College". De arbeta i flickskolor i Sydafrika, inneha anställningar i Amerika, Mindre Asien, Australien. Och tack vare fru Bergman-Österbergs verksamhet har den svenska gymnastiken blivit införd i hundratals flickskolor och folkskolor, innan den vunnit inträde i den engelska flottan och hären. Fru Bergman-Österbergs namn blev känt över hela världen. Vid kongresserna för fysisk fostran i Chicago 1893 och i Paris 1900 och

1913 fungerade hon som vicepresident.

En idé, vilken fru Bergman-Österberg särskilt intresserade sig för, att förena den svenska gymnastiken och den engelska friluftspelet, förverkligade hon under ett allt mer framgångsrikt arbete, sedan institutet år 1895 flyttat till Kingsfield, Dartford Heath, beläget några timmars väg från London i en synnerligen vacker trakt. Det hem hon här skapade åt sig själv och sina elever må väl kallas idealiskt. Inom ett jordområde av 14 acres, utgörande park- och trädgårdsanläggningar med tennisbana och lekplatser, velocipedbana och gymnastikapparelj i det fria för sommarbruk och gymnastiklokal under tak för vinterbruk, ligger det stora komfortabelt inredda boningshuset, där allt från det största till det minsta är präglad av skaparinnans skönhetsinne och odlade smak. Att söka höja sina elevers sinne för skönhetsvärden och härigenom göra dem skickade att i sin framtida verkningsskrets arbeta för kulturens höjande i detta hänseende hörde till de impulser, som fru Bergman-Österberg gav dem vid sidan av yrkesutbildningen. Själv hade hon starka konstnärliga intressen.

Icke mindre än ett 80-tal elever ha jämte lärarinnestaben samtidigt sitt hemvist på Kingsfield. I traktens skolor ha eleverna tillfälle till utbildning i konsten att leda gymnastikövningar. Under överinseende få de även giva patienter bland ortsbefolkningen massage och behandling medelst sjukgymnastik.

Fru Bergman-Österbergs krävande arbete bland sina elever hindrade henne

icke att därjämte vara en utmärkt matmor. "Hon var mer än så, hon var en mor för oss", yttrade en av detjänarinnor, som i likhet med flertalet av hennes tjänstepersonal varit anställda hos henne under en följd av år. Och hon fortsatte: "Frun ville alltid ställa för oss, ville att vi skulle ha det så bra. Och alltid, då eleverna hade någon fest eller något nöje, så ställde hon till något trevligt för oss också. Jag önskar att vi kunde uttala ett tack till henne, vi också, vi tjänare; men hon kallade oss aldrig tjänare, hon behandlade oss som ett slags medarbetare".

Fru Bergman-Österbergs strävan att höja sitt kön, dess arbetsduglighet och förmåga av självständig, direkt insats i samhällsutvecklingen tog sig även andra uttryck än genom hennes personliga verksamhet. Då Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt startade "samhällskurser" i flera av våra städer, vann denna idé hennes livliga bifall, och hon överlämnade år 1911 till föreningen den storartade gåvan av 50,000 kr. för anordnande av samhällskurser för landsbygdens kvinnor. Dessa kurser skola pågå i tio års tid och avse bibringande av kunskap om lagar och förordningar, som röra kvinnor och barn.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet överlämnade hon förlidet år som gåva gården Småryd vid Båstad för inrättande av en fruktodlarskola för kvinnor. (En skildring av denna Fredrika-Bremer-Förbundets förtjusande besittning finnes införd i Hertha för den 1 dec. 1914). Även har hon donerat till förbundet en fond å 10,000 kronor, "Martina Bergman-Österbergs stipendiefond för

svenska kvinnor“, varav avkastningen i framtiden skall gå till kvinnor, som vilja utbilda sig till läkare, gymnaster, jordbrukare eller trädgårdsidkare.

Bland yttre utmärkelser må nämnas att hon var innehavare av medaljen *Litteris et artibus*. Hon var L. K. P. R:s första hedersledamot.

*

Det var den 5 maj 1909. Den internationella rösträttskongressen i London hade nyss avslutats, men samlades denna dag ännu en gång. Nu var mötesplatsen Kingsfield. Där mötte vi våren i strålande festskrud, i blommor och grönt och solglitter. Och ännu en vår — skaror av unga flickor, friska och spänstiga i sina korta blå gymnastikdräkter, med rosiga kinder och klara ögon. Mitt ibland dem ställets härskarinna, fru Bergman-Österberg. En något fyllig, undersätsig gestalt, harmoniska rörelser, ett friskt öppet ansikte. Glad och hjärtlig tar hon emot oss.

Vi vandra på sammetsgräsmattor i parken och i skogen och veta ej vad vi mest skola beundra, de idealiska sportplanerna, gymnastikplatsen ute under himmelens fäste eller boningshuset med dess vackra interiörer. Det var icke underligt, att en av eleverna tyckte, att det var “som en dröm“, att hon varit där i två år. Kamratligt arm i arm med en av sina elever går skaparinnan av denna härlighet omkring, enkel och okonstlad, livfullt språkande med sina gäster — ord och tankar präglade av en egenartad, vidsynt personlighet.

“Just då man anser, att svenskarna

kunde vara de främsta i världen, så finner man somliga saker så retsamma“, säger hon bland annat, och man får i karakteristiska ord några jämförelsepunkter mellan den svenska och den engelska mannen. De svenska kvinnorna få beröm i mångt och mycket, men de ha ett stort fel, påstår fru Österberg, “de skämma bort de svenska männen genom att passa upp dem. Man skall hjälpa sitt manfolk, icke passa upp dem“. Det tycktes som om hon på den punkten föredrog England framför Sverge.

I det lilla entusiastiska och samtidigt humoristiska rösträttstal, som värdinnan höll, de besökande till ära och eleverna till uppbyggelse, heter det: “I tusentals år ha kvinnorna haft så dåliga ben, därför att de inte begagnat dem, men nu vilja vi icke veta av det längre, och mina flickor äro 'forerunners'.“

Det var icke människan, som lever inom sitt fackintresses gränser, man mötte i fru Bergman-Österbergs person, utan de vida perspektivens människa, en originalitet och en kraft som räckte långt utanför yrkesverksamhetens ram. Ledarinnan, vars auktoritet man förstod av omgivningens sätt att tala om henne.

*

Då terminen vid institutet i Kingsfield denna sommar gick till ända, var det lektor Edvin Österberg, som höll avslutningstalet och utdelade betygen till eleverna. Över hans makas sjukläger vilade dödens skuggor. Dagen efter skolavslutningen, den 29 juli, somnade Martina Bergman-Österberg in i döden

— medan Kingsfield stod i rikaste blomsterfägring och naturen runt omkring sjöng livets brusande högsommarhymn. En död av smärtfri ro efter ett liv fyllt av arbete och verksamhet.

In i det sista ordnade hon för sitt hem och för sitt college. Kort före sin död undertecknade hon det dokument, varigenom Kingsfields Physical Training College (i penningvärde uppskattat till en halv miljon) överlämnades som gåva till engelska staten — slutakten i en storstilad livsgärning.

Martina Bergman-Österbergs verk

samhet betydde segrar och landvinnningar för svenska idéer och svenskt arbete i främmande land. Men hon var därjämte en kvinnornas pionjär. Och det var ett högt mål hon arbetade för. Hon ville något mer än att öppna en förvärvsgren för en kategori av kvinnor. Målet var: mera hälsa och kraft och därigenom ökad arbetsförmåga¹ och livsduglighet för det kvinnliga släktet. Vid Martina Bergman-Österbergs bortgång uttala svenska kvinnor i vördnad och erkänsla ett tack för vad hon verkat.

ANNA KLEMAN.

Kvinnliga lärare vid gossläroverken.

Läroverksöverstyrelsens utlåtande.

“Kvinnorna må icke erhålla andra statsämbeten än sådana, vilkas uppgifter de visat sig kunna sköta. Statsintresset kan icke medgiva, att de ens på försök bekomme andra, ty ett sådant experimenterande, med möjlighet att misslyckas, skulle kunna skada det allmänna“.

Kungl. Läroverksöverstyrelsen har adopterat lektor Nyströms ovan citerade uttalande och därmed trott sig finna den formel, efter vilken frågan om kvinnors anställning vid gossläroverken borde lösas.

En sådan lösning, konsekvent genomförd, vore skäligen enkel. Den skulle nämligen för framtiden avvärja den hotande kvinnoinvasionen vid läroverken.

Överstyrelsen har emellertid tydligen

varit medveten om att man icke utan vidare kan betrakta en grundlagsändring som obefintlig och framlägger därför ett förslag till kvinnliga läraretjänster vid gossläroverken, vilket dock i praktiken i stort sett skulle komma att verka i samma riktning som om 1909 års grundlagsändring aldrig varit gjord.

Överstyrelsen föreslår,

att infödd svensk kvinna, som är ogift, må kunna av Konungen utnännas och befordras till adjunkt vid realskola för gossar och högre allmänt läroverk med huvudsaklig undervisningsskyldighet i läroverkets tre första klasser,

att sådan kvinnlig adjunkts huvudsakliga undervisningsskyldighet må kunna förläggas till andra läsavdelningar vid sagda läroverk, därest läroverksöverstyrelsen efter i varje särskilt fall verkställd prövning finner sådant lämpligt.

Läroverksöverstyrelsen av 1915 tar alltså avstånd från Läroverksöverstyrelsen 1911, vilken icke hyste några betänkligheter mot att tillträde bereddades kvinnor till adjunktstjänster, som voro förenade med tjänstgöring delvis eller huvudsakligen på gymnasiet.

Hur motiverar nu Överstyrelsen denna nya ståndpunkt? För det första anför den ett meddelande från Danmark, vilket saknar såväl ursprungsbeteckning som uppgift om det antal kvinnliga lärare, som meddelaren avser. För det andra nämner Överstyrelsen erfarenheten från två enskilda gossläroverk, Lundsbergs skola och Beskowska skolan. Beträffande erfarenheten från Lundsbergs skola nöjer sig Överstyrelsen med att hänvisa till Lärarelönenämndens betänkande, där ett uttalande från rektor vid ifrågavarande läroverk finns infört, och anför endast, att denna skola "på grund av internatet intager en plats för sig". Överstyrelsen vill inskränka kvinnors användning vid gossläroverken till de lägsta klasserna och fäster följaktligen intet vidare avseende vid de synnerligen goda erfarenheter, som vunnits vid Lundsbergs skola ifråga om kvinnliga lärares användning på gymnasialstadiet. Vederbörande kan härvidlag icke försvara sig med att dessa äro enstaka fall, — när erfarenheten går i motsatt riktning har man icke dragit sig för att taga hänsyn till enstaka fall.

Vad erfarenheten från Beskowska skolan beträffar, inskränker den sig till ett fåtal lärarinnor, som blott undantagsvis följt sina lärjungar i något enstaka ämne längre än till fjärde klassen

och vilkas utbildning är högst väsentligt lägre än den, som fordras av de blivande kvinnliga läroverksadjunkterna.

För det tredje stöder sig Överstyrelsen på den erfarenhet, som vunnits av ett tiotal kvinnliga extralärares tjänstgöring vid statens läroverk för gossar.

Beträffande värdesättningen av dessas tjänstgöring hänvisar Överstyrelsen till uttalanden av vederbörande rektorer, varav framgår, att de kvinnliga ämnelärarna i det ojämförligt största antalet fall* visat sig fullt jämförliga med den manliga genomsnittsläraren och att endast i mera sällsynta fall* deras disciplinförmåga synes lämna ett och annat övrigt att önska. Dessa rön gälla huvudsakligen skolans nederstadium, medan i något enstaka fall* beträffande undervisningen på gymnasialstadiet anmärkes, att densamma bär prägel av andlig ofrihet samt att brister förefinnas i fråga om sättet att behandla lärjungarna eller förmågan att upprätthålla ordning.

Av dessa speciella enstaka fall bland samtliga enstaka drar Överstyrelsen den slutsatsen, att de i all sin knapphet dock tyda på nödvändigheten av en begränsning av kvinnans lärareverksamhet till realskolan.

Överstyrelsens erfarenhet av kvinnliga gymnasielärare vid gossläroverken är, som av ovanstående framgår, så minimal, att det gott kan sägas vara egendomligt att med stöd av densamma hänvisa kvinnliga lärare till tjänstgöring på nederstadiet.

Överstyrelsen har icke velat begagna sig av erfarenheterna från de enskilda

* Kurs. av oss.

flick- och samskolornas gymnasier, där kvinnor i ganska stort antal undervisat i åtskilliga år. Erfarenheterna därifrån kunna dock icke vara utan betydelse för bedömandet av kvinnliga lärares användbarhet på gymnasialstadiet. Skolarbetet har två sidor: den undervisande och den disciplinära. Vad den förra beträffar föreligger intet offentligt underkännande av de kvinnliga gymnasie-lärarnas arbete, men väl uttalanden (lönenämndens bet. bd 2, sid. 670), som ge detta synnerligen goda vitsord. Vad den disciplinära sidan angår, torde erfarenheterna från samskolornas gymnasier icke vara utan betydelse. För övrigt är det en allmän pedagogisk erfarenhet, att förmågan att upprätthålla disciplin ställs hårdast på prov på mellanstadiet.

Trots det att Överstyrelsen sökt draga gränserna för kvinnornas blivande verksamhetsområde inom gossläroverken så snäva som möjligt, anser den ytterligare garantier erforderliga för att säkerställa läroverken mot obehörigt "intrång". Överstyrelsen föreslår nämligen, att av kvinnlig lärare skall fordras en två-årig provtjänstgöring vid realskola för gossar eller högre allmänt läroverk, innan hon kan erhålla ordinarie befattning.*

Den mur av garantier, varmed Överstyrelsen söker kringgärda läroverken, får sin kraftigaste förstärkning just därigenom, att en inskränkning av kvinnlig adjunkts tjänstgöring huvud-

sakligen till de tre första klasserna utestänger alla de kvinnor, som valt sådana ämnen, vilka icke alls eller icke med tillräckligt stort timantal ingå i kursplanen för dessa klasser. För de övriga torde utsikten att för all framtid ha sin undervisning förlagd huvudsakligen till de tre lägsta klasserna vara föga lockande.

Som bekant hade lärarelönenämnden föreslagit, att kvinnor skulle kunna innehå jämväl rektorat vid högre lärarinneseminariet och statens samskolor. Överstyrelsen vill emellertid icke alls vara med om något så riskabelt. "Kvinnan med sina i allmänhet* mindre utvecklade anlag för det formella torde icke kunna anses vara lämpad för dylik chefsställning." Kvinnan i allmänhet! När skola vi komma därhän, att det även i fråga om kvinnor blir individens egenskaper, som bli utslagsgivande?

I fråga om gift kvinnas behörighet till lärartjänst frångår Överstyrelsen lönenämndens förslag så till vida att den föreslår, att kvinnlig lärare, som ingår äktenskap, skall vara skyldig att avgå från sin befattning, "konungen dock obetaget, att på framställning i varje särskilt fall pröva, huruvida sådan kvinnlig befattningshavare ändock må kunna vid befattningen bibehållas".

Vad pensionsåldern beträffar, föreslår nämnden en höjning av pensionsåldern för kvinnlig lärare vid statens läroverk från 55 till 60 år (för manlig lärare är den 65), men icke heller detta tämligen moderata förslag vill Överstyrelsen gå med på. Dock visar statistiken en mycket hastig stegring av medelpensions-

* Kurs. av oss.

* Hittills har enligt Läroverksstadgan som sådan provtjänstgöring godkänts jämväl tjänstgöring vid annan under Överstyrelsens inseeende ställd läroanstalt, vid folkskoleseminarium eller tjänstgöring som docent vid universitet m. m.

åldern för kvinnlig folkskollärare (1880—89 var den 48,2 år, 1905—12 59,4 år) liksom den alltmera närmar sig pensionsåldern för manlig lärare (1880—89 var skilnaden 8,8 år, 1905—12 1,1 år i hela riket och 1908—12 i städerna endast 0,75 år). Denna statistik talar sitt tydliga språk, även om, som det anmärkts, en lärarinna i ett eller annat fall får ett år räknat som helt år vid pensioneringen, om hon också tjänstgjort endast ett fåtal dagar av läsåret, en bestämmelse som gäller även lärarna.

Som skäl för den lägre pensionsåldern åberopar Överstyrelsen samskolelärarynnornas i jämförelse med lärarnas större sjuklighet, men Överstyrelsen tar icke i betraktande, att dessa lärarinnors sämre ekonomiska ställning och lägre utbildning därvid kunna vara starkt medverkande faktorer. Först när samma ekonomiska ställning och samma utbildning hos lärare och lärarinnor förefinnes, kan någon jämförelse i berörda avseende göras med anspråk på giltighet.

Beträffande de av nämnden föreslagna lönerna, föreslår Överstyrelsen en höjning av de manliga läroverkslärarynnarnas men bibehåller de kvinnligas vid samma belopp. Någon matematisk utredning ligger icke till grund för detta förslag. Överstyrelsen ansluter sig nämligen till den åsikten, som i en reservation hävdats av nämndens ordförande och som utmynnar däri, att så många för matematisk beräkning oåtkomliga faktorer påverka fastställandet av kvinnliga tjänsteinnehavares löner, att man måste avstå från att söka lösa frågan med matematisk exakthet och låta lösningen

bli "diskretionär". Detta innebär, att "avlöningen skall vara sådan, att den sätter lärarinnan i stånd att hålla sig uppe på samma sociala och kulturella nivå som hennes manliga kamrat". Denna "diskretionära" metod är emellertid i praktiken ingenting annat än det rena godtycket. Man fastställer på en höft en summa, exempelvis 1000 kr. mindre än motsvarande manlige tjänsteinnehavares lön, såsom varande tillräcklig för den kvinnliga tjänsteinnehavare, som skall placeras på samma sociala och kulturella nivå som den manlige kamraten.

Hela detta tal om likställighet i kulturellt och socialt avseende är för övrigt meningslöst, så länge man låter en ogift tjänsteinnehavare, man eller kvinna, åtnjuta samma lön som den, som har familj att försörja.

Överstyrelsen har vid sin granskning av Lärarelönenämndens förslag utgått från att statsintresset och endast detta bör vara avgörande vid fastställandet av grunderna för kvinnors tillträde till statsämbeten.

En fråga, som med anledning härav i hög grad behjärtats av Överstyrelsens, är den av de manliga extralärarna påpekade försämringen i deras befordringsutsikter, som skulle bli en följd av kvinnliga lärares anställning vid gossläroverken.

Att Överstyrelsen icke betraktar det som ett statsintresse, att kvinnor, vilka staten berett tillfälle att skaffa sig samma utbildning som män, också ha möjligheter till befordran, är tydligt.

Sommarens händelser ute och hemma.

Den stora händelsen denna sommar är naturligtvis danskornas 5:e juni, men denna seger- och jubeldag hade Hertha redan tillfälle att tala om i sitt sista häfte före sommaravbrottet, så den hör inte till vår sommarkrönikas område. Endast som ett litet komplement till den stämningsfyllda skildring Thora Daugaard då gav vår tidskrift av danskornas stora dag vill jag här nämna några ord om mina intryck av de nya medborgarinnorna, då jag i mitten av juni inträffade i Köpenhamn.

Ännu dröjde skimret och stämningen kvar från festdagen. Icke endast hos de ledande, som hade den befriande känslan att ha fått kasta av rösträttsarbetets börda och ansvar — väl med full känsla av de nya plikter och det nya ansvar som lagts på dem — utan även hos mängden. Och det var alldeles säkert ingen inbillning, att det kommit något värdigare och säkrare i köpenhamnskans uttryck och hållning. Det stora, välordnade kvinnotåget, som dragit genom huvudstadens gator, beskådat, hälsat och blomsterkastat, måste tillsammans med själva den stora saken givit ny nerv åt dessa kvinnor.

Huru de talade om denna dag! Med glänsande ögon och lyckligt leende mun, fast med minnet kvar av den rörelse, som då hade blivit dem övermäktig. "Jeg tudede, oh jeg tudede", bekände den ståtliga redaktionssekreteraren i de danska kvinnornas förnämsta tidning, och jag vill minnas att hon sade, att

kungen själv "tudede" med, när han åkte genom det böljande havet av jublande kvinnor, som fyllde Amalienborgs slottsplats den 5 juni.

Fjorton dagar senare hade Islands kvinnor sin segerstund. Den 19 juni underskrev Danmarks konung den nya isländska grundlagen, som redan i oktober förlidet år antagits av alltinget och enligt vilken den politiska rösträtten utsträckts även till landets kvinnor. Själva firandet av händelsen ägde rum den 7 juli, då alltinget var samlat och isländskorna fylkat sig samman till ett stort kvinnotåg. I spetsen gingo tvåhundra små vitklädda flickor med isländska flaggor i händerna, och därpå led efter led av kvinnor, tre i varje. Genom Reykjaviks förnämsta gator drog taget till tingshuset, där en deputation uppvaktade tinget anförd av fröken Ingebjörg Bjarnason, som uppläste en adress från kvinnorna.

På planen utanför tingshuset höllos tal, hurrades och sjöngs "Eldgamla Isafold". Fru Briet Bjarnhedinsdottir, den gamla rösträttskämpen och Kvennabladdis redaktör, gav därvid i sitt tal en historik av isländskornas rösträttsstrid.

Ett aftonsamkväm avslutade den festliga dagen.

Hemma hos oss ha vi inga segrar att anteckna, men L. K. P. R:s sommarmöte i Huskvarna den 19—20 juni visade att intresset inom vår röst-

rättsrörelse är starkt och levande trots förskjutningen av den slutliga segern — som vi svenskor nu sist av alla nordens kvinnor komma att få fira.

Trehundrafemtioen deltagare hade samlat sig från olika delar av vårt långa land till de vackra Vättertrakterna, där mötet gick av stapeln. Som vanligt vid dessa sommarmöten — av vilka detta var det tredje — upptog programmet föredrag och diskussioner. Frågan om vad som kan göras för att övervinna det sista sega motståndet mot kvinnans politiska rösträtt i vårt land bland män och kvinnor debatterades livligt, och en resolution antogs, vari en allvarlig maning riktades till L. K. P. R:s medlemmar att inom respektive politiska organisationer, till vilka de äro anslutna, arbeta för upplysning om kvinnans politiska rösträtt och därjämte verka för densamma upptagande på programmen, där detta icke redan skett.

Till konungen och statsministern avsände mötet telegram, vari uttalades förhoppning om att konung och regering ville giva Sverges kvinnor samma fulla medborgarrätt som Nordens alla övriga kvinnor äga.

Sin särskilda dragningskraft hade mötet i att Ellen Key lovat närvara och tala. Det var på söndagens utfärd till Visingsö, som hon uppe vid den minnesrika gamla slottsruinen höll sitt tal om "Kvinnovilja och kvinnomakt" och med sin ideellt ljusa syn på kvinnornas gärning pekade fram mot ett högt framtidens mål. Fred var därvid det ord, som givetvis tonade igenom uttrycken för vad hon hoppades och trodde på.

Givet var också, att kvinnornas fredsarbete skulle vara med på detta mötes program, och man kan säkerligen även säga, att Huskvarnamötet blev en god förmedlare av Haagkongressens strävanden. Det var fröken Mathilda Widegren, som redogjorde för fredskongressen — "under församlingens djupa rörelse" skriver Rösträtt för kvinnors referent. Fru Anna Wicksell gick vidare in på ämnet genom sitt föredrag över "Hur man skall trygga en varaktig fred", och sedan Haagresolutionerna upplästs, blevo de enhälligt antagna av mötet.

Även andra talare berörde från andra utgångspunkter fredsproblemet, denna fråga som nu med tvingande nödvändighet skyggar över alla andra.

Det var också den, som kom kvinnorna att under den annars i vårt land så respekterade sommarron vid midsommartid ordna fredsmöten över hela landet. Den 27 juni var de svenska kvinnornas fredssöndag, då en resolution grundad på Haagkongressens uttalanden antogs på 343 platser av sammanlagt 88,784 kvinnliga mötesdeltagare med ytterligare instämmande av 2,472 personer, som hindrats närvara. I Stockholm ensamt hade sju möten anordnats — eller rättare sex, det sjunde, i Norra Latinläroverkets aula, måste i hast improviseras, då det visade sig, att Auditoriums stora sal och övriga möteslokaler på intet sätt kunde rymma de tillströmmande skarorna. Mötet på Auditorium fick för övrigt sin särskilt högtidliga prägel genom att den från Petrograd återvändande Haagdeputationen, som just inträffat i Stockholm,

var där och tog plats på den flagg- och blomstersmyckade estraden.

I Göteborg hölls tre möten med inte mindre än sammanlagt 9,200 deltagare. I Strömstad var det dr Selma Lagerlöf, som uppläste föredraget. På större och mindre platser över hela landet, ute i det fria, i kyrkor, kapell och skolhus samlade sig skarorna, och man såg på anletena, på tårade blickar och darrande läppar, att här var inget tanklöst instämmande i en uppläst, kanske knappast fattad resolution, utan här

kommo djupt ur mänskohjärtan brinnande önskingar om att något måtte göras för att få slut på det skräckfyllda elände, som breder sig över Europa.

Den antagna resolutionen överlämnades kort efteråt genom en deputation till utrikesministern.

Till vad nytta? frågar skeptikern.

Till det oberäkneliga resultatet av en sådd i den mörka mullen, som sänkts ned i levande tro på växt en gång i sol och vår.

ELLEN KLEMAN.

Vår strafflag.

Greta Holm, vilken i våras dömdes till ett års straffarbete för delaktighet i den på sin tid så omtalade explosionsolyckan på Kungsholmen i Stockholm, har nyligen benådats av kungl. maj:t. Det var som bekant ett antal kvinnor, däribland flera kvinnliga läkare, som i en inlämnad nådeansökan framhöll de direkta skäl, vilka talade för Greta Holms befrielse från fängelsestraff. Som en av våra unga kvinnliga jurister här nedan med anknytning till detta antyder, finnas för oss djupt berättigade önskemål vid den nu pågående omarbetningen av vår strafflag.

Greta Holms benådning bör ej ses som en enstaka företeelse för sig utan bör sättas i samband med det reformarbete för införandet av en ny strafflag, som sedan några år förberedes i vårt land av den därtill utsedde professor Thyren. Denna benådningsfråga ställer i blyxtbelysning, att kvinnorna vid denna reform ha en hel del att säga och att det finns en mängd punkter i strafflagen, som äro värda att disku-

tera ur kvinnosynpunkt och grundligt förbereda innan det slutliga avgörandet.

Beträffande särskilt Greta Holms fall är att påpeka, att vår nu gällande strafflag allenast i två fall tar hänsyn till en kvinnas havandeskap, nämligen såtillvida som dödsstraff icke får verkställas å havande kvinna utan skall uppskjutas till dess hon blir återställd efter barnbörden samt skärpning vid frihetsstraff genom ådömande av hårt nattläger och mörkt enrum ej får tillämpas å havande kvinna. Jämför man med detta t. ex. barnamords- och fosterfördrivningsparagraferna ställer man på sin spets den (icke kvinnliga) logik, som lagstiftarna i strafflagen representera i sin omsorg om ofödda slakten och deras mödrar.

Som exempel på vad som utom nyssnämnda paragrafer bör kunna föranleda kvinnouttalanden behöver endast nämnas frågan om skyddsåldern samt de åldriga paragraferna om födsel i enslig-

het och lönläggning av foster, annat att förtiga.

Denna benädningsfråga visar ju, att kvinnorna i ett enstaka fall kunnat vinna beaktande för sina synpunkter. Den bör också bli en kraftig maning att i tid ta upp den allmänna diskussionen om "kvinnan i strafflagen". Professor Thyréns ställning som officiell reformator utgör ingalunda någon garanti för att moderna synpunkter rörande mödrars och barns ställning i lag och samhälle i det nya lagförslaget komma till sin rätt. Erfarenheterna från behandlingen av äktenskapslagen må tala sitt ganska tydliga språk!

EVA ANDÉN.

Glimtar utifrån.

Jane Addams' mission. När Jane Addams i juli åter satte foten på Amerikas jämförelsevis neutrala mark, blev hon särskilt högtidligt mottagen, och med rätta, ty för en sådan ambassadur extraordinaire och en sådan "utomordentlig beskickning" måste man sätta ett rött märke i världshistorien. Kvinnornas Haagkongress har sin rikaste betydelse däri, att den besannade Fredrika Bremers av alla kalkborgare bestridda och motarbetade mening: "Det sker dock, då och då, någonting nytt under solen!"

Ett antal föreningar av alla sorter hade ordnat ett möte i New Yorks Carnegie Hall, där Jane Addams, i den mån diplomatisk diskretion tillät, meddelade sina europeiska erfarenheter och intryck. Redan i sitt officiella förlopp hade hennes resa varit imponerande. I London hade hon uppvaktat Asquith och Grey, i Berlin Bethmann-Hollweg och Jagow, i Wien Stuergh och Burian, i Budapest Tisza, i Rom Salandra och Sonnino samt hans helighet Benedictus XV, i Paris Viviani och Delcassé, i Havre (belgiska

regeringens säte) Davignon — höga vederbörande i Haag och Bern gitter man knappt nämna i detta sjangtila sammanhang. Naturligtvis predikade hon inte fred för dessa herrar: det hade varit ogrannlaga och skulle dessutom gjort ett hastigt och otillfredsställande slut på audienserna. Hon fick lov att bruka ord, som de voro vana vid och som inte chockerade, och tyckte hon sig finna, att det inte slog an, kunde hon tillgripa en lätt humor, skenbart urskuldande och i själva verket ganska taggig, som när hon sade till en eller annan statsminister: "Ni tycker kanske det här är mycket dåraktigt, men när allt kommer omkring, är världen själv så konstig i den här situationen, så vår mission är väl inte konstigare eller dåraktigare än det andra som händer." — "Dåraktig?" utropade ministern och slog näven i bordet. "Era ord är de första förnuftiga, som har yttrats i detta rum på tio månader."

Men dessa högdiplomatiska halvtimmar voro varken de intressantaste eller de mest givande momenten i Jane Addams' Europatur. Där hon for fram från folk till folk över bistert bevakade gränser, bedrev hon mänskostudier i stor skala som expert i facket — för sådant är Hull House en högskola. Hon är van att handskas med mångfaldiga nationaliteter, att upptäcka underströmningar och tolka stumma krav. Hon hörde i varje land andra stämmor än de officiella och tillåtna och kunde föra bud mellan folk utestängda från all kunskap om varandra. Sådant förtroende väckte hon, att mänskorna här och där bönföllo henne att lägga ett gott ord hos deras regeringar för censurens mildrande — hur hjärtslitande ynkligt! — men hon aktade sig naturligtvis.

Som den erfarna och samvetsgranna iakttagare hon är, varnade hon uttryckligt sitt New Yorkauditorium för att dra vittgående slutsatser av hennes meddelanden. Hon hade konstaterat, att stämningar och strömningar av krigsfientlighet, krigsolust och krigströtthet förekommo överallt, men hurpass utbredda dessa voro och hur mäktiga motströmningarna var hon icke i stånd att bedöma. Med den militaristiska mänskoarten kom hon aldrig i beröring (den behöves man för rästsen knappast personligen studera, ty den blottar sig tillräckligt i tryck), men

väl med soldater, som förråde en sällsam hemlighet: den principiella föresatsen att icke dräpa. Dessa krigare, både tyskar och fransmän, själva sårade, förklarade att de alltid sköto i luften, för att inte råka skada en "fientlig" medmänska. Det låter sagolikt, men ha de talat överbord, så är det åtminstone en splitterny och sympatisk art av soldatskryt.

Emellertid stämmer det med Jane Addams' i andra kretsar samlade iakttagelser, att en annan mänskotyp håller på att bilda sig än den som skapat förutsättningarna för och satt i gång storslakten. En av Europas ledande statsmän anförtrorde henne, att om detta krig hade kunnat uppskjutas ett eller två decennier, skulle det gjorts omöjligt på grund av den väldiga revolten emot det bland nutidens ungdom.

Bra många tecken motsäga dessa vemodigt hoppfulla föreställningar, och var det god ras i våra dagars ungdom, så blir det så mycket jämmerligare att se den massakrerad eller förgiftad.

Uppror mot tvångssolidariteten. Allt flera och flera små rännor uppenbara sig i de krigförande nationernas berömda enighet, som troligen ingestädes kommer att kunna bestå andra krigsårets belastningsprov.

I julihäftet av Jus suffragii läses ett för Haagkongressen avsett men försenat manifest från ett stort antal franska kvinnor, som uttala sin varma anslutning till kongressens syfte och beklaga, att de inte kunde få deltaga i den. Mot den gängse åsikten, att de, som tillhöra ett invaderat land, inte böra befatta sig med någon fredsaktion, påpeka de, att om Frankrike och Belgien befriades, skulle det betyda, att ett annat land invaderades, och då skulle det landets kvinnor på samma grund kunna undandra sig samverkan, och så vidare i oändlighet. Skrivelsen är undertecknad med omkring 60 namn, och bland dem träffas ord-

föranden i en av franska Nationalförbundets kommittéer.

Rösträttsföreningen i Göttingen vill inte finna sig i tyska Nationalförbundets ordförande doktor Gertrud Bäumers hårda fördömelse av Haagkongressen och bannlysningsdom över dess tyska medlemmar, utan framlägger i en broschyr sina avvikande åsikter. Det heter där, att varje individ måste avgöra för sin egen del vad som är förenligt med patriotism och nationell plikt och att tvångssolidaritets icke är bindande för någons samvete. Det passar sig inte för Nationalförbundet att utöva andlig diktatur, och ännu mindre passar det sig för rösträttsrörelsen att underkasta sig sådan.

Detta är verkligen uppfriskande uttalanden, och för dr Bäumer, som genom sin utomordentliga begåvning, sina mångsidiga och djupa kunskaper och sin oerhörda arbetskraft vunnit en så upphöjd ställning, att hon till och med hugnats med titeln "die Frau Deutschlands", kan det endast vara välgörande att någon gång råka ut för en smula opposition.

Farliga papper. Till tyska regeringen har ställts en petition av Anita Augspurg, Lida Gustava Heymann, Frida Perlen och Elise v. Schlumberger, som i anslutning till Haagkongressens resolutioner, av Jane Addams överlämnade till rikskanslern, anmoda regeringen att offentliggöra, att den icke åslyftar någon annektering av Belgien, att icke avvisa fredsförslag, från vilket håll de än komma, samt att tillåta tyska folket att obehindrat diskutera sina krav och önsknings beträffande fredsslutet.

Vi hoppas innerligt, att det går väl för dessa modiga kämpar, men fru Klara Zetkin, ledaren för Tysklands socialdemokratiska kvinnor, sitter häktad i Karlsruhe för att hon spritt fredsmänifestet från den socialistiska kvinnokonferensen i Bern.

Drottning Kristinas brevsamling.

Ur min anteckningsbok från Montpellier.

Då jag för några år sedan tillbringade en höst och vinter i Montpellier — en av södra Frankrikes vackraste städer med ett nära tusen år gammalt universitet — berättades mig en dag, att i den medicinska fakultetens bibliotek fanns bland dess 125,000 band 15 volymer, innehållande 3,000 brev ur drottning Kristinas brevsamling.

Genom vänlig tillåtelse av en universitetets professor fick jag fri tillgång till biblioteket, där jag tillbringade några förmiddagar med att bläddra i de i vitt skinn bundna banden, inom vilka så många av 1600-talets furstar och stormän stämt möte för att med sirliga inledningsfraser i intressanta brev hylla den snillrika furstinnan. Redan vid sexton års ålder förvärvade hon sig det smickrande omdömet av Axel Oxenstierna: "hon är inte som en kvinns-person, utan behjärtad av ett gott förstånd".

Kristina är väl en bland de mest självständiga gestalterna i kvinnökönets historia, och alla bidrag till ökad kännedom om hennes karaktär och liv äga sitt stora, berättigade intresse.

Hennes utomordentliga språkkunskap — hon skrev ju redan vid tjugو års ålder obehindrat latin, franska, tyska och holländska, senare lärde hon på egen hand grekiska, italienska och spanska — öppnade genvägar till den stora kulturen och dess bärare. Hon brevväxlade också med många framstå-

ende personligheter. Den korrespondens, varom här är fråga, fördes åren 1655 — 1689. Alltså under Kristinas utlandsår, från hennes ankomst till Rom alltintill hennes död.

En del av breven äro skrivna med drottningens egen hand med brådskande och nyckfull stil. De flesta av de brev hon avsänt äro skrivna av någon hennes sekreterare, ofta Santini.

Även kardinalen och vännen Decio Azzolino har tjänat som sekreterare. Denne rikt begåvade och inflytelserike politiker var den gunstling, som stod Kristina närmast, den ende av dem alla, som hon verkligen älskat. Han blev hennes outhärlige rådgivare och hjälpte henne ofta att reda ut ekonomiskt trassel, som ej så sällan förekom. Det var också honom hon insatte till sin universalarvinge. Han överlevde henne emellertid endast två månader, och hans brorson Pompée Azzolino ärvde honom och blev innehavare av brevsamlingen, som påven Alexander VIII köpte av honom och lät föra till Vatikanen, liksom Kristinas bibliotek, som han också tillhandlade sig. De brev och papper, som nu finnas i Montpellier, hade ej ingått i köpet, utan av Pompée Azzolino överlätits till hans frände kardinal Ottoboni. Efter honom hamnade dessa brev senare genom arv hos kardinal Albani. Breven gingo sålunda i arv inom samma släkt till år 1798, då den franske generalen Berthier besatte

Rom och proklamerade den romerska republiken. Bland allt annat, som då konfiskerades på order av franska myndigheter, var också kardinal Albanis bibliotek.

En fransk officer erhöll därur en del dyrbarheter, däribland den svenska drottningens brev, som han tog med sig hem till Hérault. Dåvarande bibliotekarien i medicinska fakulteten i Montpellier, monsieur Gabriel Prunell, fick kännedom om den franska officerens förvärv och utverkade på ministeriell väg rätt att få inköpa papperen för en summa av 4,000 francs. Samtliga brev deponerades år 1804 i Montpellier och ha alltså i över hundra år tillhört det bibliotek, där de ännu förvaras.

Det är svenske konsuln i Barcelona Westzynthius som spårat deras öden, och han har också äran av deras katalogisering. För ett antal år sedan översände han till Kungliga biblioteket i Stockholm en kort förteckning över innehållet i de femton banden. För den det möjligen intresserar vill jag meddela, att denna förteckning finnes tillgänglig i handskriftsavdelningen.

En tredjedel av breven "sont des lettres de pure courtoisie" med föga annat värde än som bild av tidens uttrycksformer. De flesta breven från Kristina äro koncept, en del åter original, återsända efter mottagarens död.

De språk, som av drottningen användas, äro ofta franska och italienska, stundom latin och spanska. Tyska är använt en enda gång, svenska inte alls.

Att Kristina hade ett brinnande nit att draga själar till den enda saliggörande läran, det bestyrkes ytterligare

genom en del brev till drottningen från svenskar. Så här skriver en, som tycks uppehålla sig i Rom anno 1658.

I min avskrift har jag måhända ofrivilligt moderniserat stavningen. Brevet lyder:

Allernådigste Drottning.

Den oförnekligi zele som Eders Kongl. Majj hafwer för den rätta Catholska tron gör mig dristig till att allerunderdånigst supplicera det Eders Kongl. Majj. täcktes giifwa Dess allernådigste protection till en annan min broder, som jag genom Guds Nåd ehuruwäl något beswärligen så wijda brackt hafwer att han numera inom få dagar lærer gjöra sin Abjuration och att Eders Kungl. Majj. wärdes låta honom komma för Dess allernådigste ansikte till att göra sitt allerunderdånigste knäfall.

Brevskrivaren tyckes särskilt mån om att hålla Kristina au courant med svenska sjäalars omvändelse. Jag vill anföra några utdrag ur ett annat längre brev rörande brodern numro ett.

— — Som Eders Kongl. Majj vid min broders hitkomst icke allenast benådat honom att komma inför Deras Kongl. Ansikte uthan ock då tillika Allernådigst behagat åthvarna honom att intet vara Obstinat emot den Catholska Sanningen och jag i själfwa verket befunnit huru mycket detsamma Eders Majj nådiga tilltalande har förmått till att bringa en villfarande till rätta salighetens väg. Så är både min och hans plikt att näst den Allra Högstas milda medverkande tillskrifwa Eders Kongl. Majj denna själs omvändelse [här står i marginalen med drottning Kristinas stil: "j'en suis ravie"!]. Nu Gudii lof åstundar han intet högre än medels en sekret profession blifwa en rätt ledamot uthi Guds rätta kyrka — —

Längre fram i samma brev frambär

avsändaren sitt bekymmer för en person, "bemälte Ljungberg", som skall avresa till Sverge på en expedition, som "dock intet presserar", och ehuru väl han är övermåttan obstinat emot sanningen, så skall det dock sluta väl, då "Ljungberg önskar att eftersöka sanningen".

Även vid denna punkt har Kristina tecknat de för hennes känslor betydelsefulla orden: "j'en suis ravie".

Bland breven finnes ett nog så typiskt skrivet av drottningen själv och adresserat till en "herr Davidson i Sverge".

L'honneur et la vie sont deux choses qui méritent, ce me semble qu'on en a soin. Si vous avez de nier ou de dissimuler votre religion vous ne sauvez l'un n'y l'autre s'il vous arrivez après de vous présenter devant Moi.

Il faut vivre et mourir Catholique et s'y vous y manquez vous vous rendez indigne d'être à moi — — Revenez sans avoir fait rien de bas, et portez moi des attestations véritables d'avoir

vécu un vrai Catholique et satisfait à tous les devoirs auxquels nous oblige notre religion catholique romain.

Si vous revenez de cette façon je vous recevrai avec joie et bonté et quand il ne me restera qu'un morceau de pain à manger je le partagerai avec vous avec joie et je mourrai plutôt que de vous assister pas — — — Mais si vous manquez à ce devoir qui vous doit être plus précieux que la vie, ne pensez jamais à me revoir et soyez assuré que je vous punirai de cette lâcheté, et que toute la puissance du roi de Suède ne m'empêchera pas de vous donner la mort entre ses bras quand vous y seriez réfugié.

Jugez après cela vous même si vous êtes en état de retourner auprès de moi ou non, et croyez que je vous tiendrais parole.

Christine-Alexandre.

Rome 1658.

Hur svänger inte pendeln mellan löfte och hot i detta brev, skrivet med lågande katolskt patos av Gustav Adolfs dotter.

JULIA SVEDELIUS.

Internationella kvinnokongressens medlingsförslag.

När den internationella kvinnokongressen i Haag beslöt att genom deputationer överlämna de fattade resolutionerna till respektive regeringar — vilket som bekant lyckligen utförts, då deputationerna överallt mottagits av regeringscheferna —, gjordes detta med tanken fäst på att deputationerna därvid skulle särskilt betona kongressens krav på ett ofördröjligt sammankallande av en konferens av neutrala nationer, vilken skulle

erbjuda medling de krigförande makterna emellan.

Förslaget är, att alla självständiga neutrala staters regeringar borde inbjudas att sända tvänne delegerade till en konferens med det ovan angivna syftet. Konferensens arbete skulle bestå i att formulera konkreta förslag om möjliga fredsvillkor som en basis för framställningar och invändningar från de krigförande regeringarna och för

offentlig diskussion. På grundval av då framkommande framställningar och invändningar skulle konferensen vidare modifiera de ursprungliga förslagen samt i denna modifierade form ånyo underställa dem de krigförandes prövning. På så sätt skulle de ursprungliga förslagen alltjämt utvecklas i ljuset av nya synpunkter och konferensen fortsätta med denna metod, tills förslagen komme att erbjuda de krigförande från bägge sidor en gemensam grund att stå på, som skulle möjliggöra att de möttes för ett slutligt framställande av fredsfördraget. Och genom denna fortsatta medling och framförande af förslag, till vilka en opartisk församling tagit initiativ, skulle möjlighet givas att fastställa en fred grundad på de principer av frihet och rättvisa, vilka alla de krigförande i sina officiella tillkännagivanden säga sig kämpa för.

Utgångspunkten för idén med denna neutrala konferens är, att det icke bör väntas på att de krigförande parterna själva begära fred. För de neutrala staterna är tidpunkten för fredsmäkling ej beroende av krigsläget, som det är det för de krigande. De neutrala kunna taga första steget och kunna göra det ofördröjligen.

Men det blir då några stater, som

måste taga initiativet och utsända inbjudningar till de andra neutrala staterna att delta i en dylik medlingskonferens. Det förslag, som har framlagts av de Haagdeputerade, är att fem europeiska stater gemensamt skulle utfärda denna inbjudan: Danmark, Holland, Norge, Schweiz och Sverge. För att samla dessa fem till preliminär aktion fordras emellertid återigen att en av dessa framträder och vidtager åtgärder för att vinna de andra för syftet.

Förslagsvis framhålles nyttan av att konferensen sedermera inbjöd experter, endera från neutrala eller krigförande länder, för att lämna upplysningar angående speciella frågor, som komma att beröras.

Mot en eventuell invändning, att aktion för medling borde uppskjutas till efter en möjligen avgörande seger, vare sig för den ena eller andra sidan, framhålles, att detta vore att återgå till den utdömda tanken att freden måste dikteras för den besegrade av segraren. Genom att uppskjuta att handla skulle de neutrala länderna även förlora det tillfälle, som nu erbjuder sig för dem att inskriva sina namn i historien såsom de, vilka tagit första steget mot en fred grundad på rättens och frihetens principer.

Notiser från bokvärlden.

De svenska läroverkens förfall av *Emil Hägg*. Elanders boktryckeriaktiebolag.

Dr Emil Hägg är en särdeles livlig kritiker. Friskt saltad och pepprad drabbar hans rannsakan utan miskund onda och goda, eller närmare preciserat i detta fall såväl villfarande feminister som en kunglig manlig överläroverksstyrelse. Vilken kategori av dessa två,

som inhöstar de flesta — låt oss säga anmärkningarna, är svårt att avgöra; kvantitativt åtminstone tyckas de i det närmaste opartiskt fördelade. Avdelningen "Feminismen contra läroverk och manliga seminarier" är endast ett mindre antal sidor vidlyftigare än avsnittet "De svenska läroverkens förfall", som fått ge sitt namn åt boken i dess helhet. Jämvikten balanseras för övrigt

nästan alldeles genom det sista korta kapitlet "De klassiska språken vid våra läroverk".

Innehållet verkar inte genom sin nyhet, då det förut framkommit i föredrag och tidningsartiklar, men det är med ett sannskyldigt nöje man uppträskas minnet av dr Häggs anfallsstötter, i synnerhet när man hör till det läger han ger det importerade, inte så alldeles adekvata namnet "feminister". Sällan möter man en motståndare med så rik självförvärvad insikt i ämnet. Han ägnar oss ett verkligt studium, läser våra egna tidningar och tidskrifter och citerar flitigt ur dem. Glatt förvånade över denna samvetsgranna uppmärksamhet, applådera vi förf. livligt för hans metod. Den ger ett vederhäftigt intryck.

Om slutledningarna sedan inte alltid bli vad vi tänkt oss, ha vi ingen rätt att beklaga oss, Var och en tänker och talar efter sin art, och dr Hägg har utbildat den specifikt manliga, som vill vara helt skild från den kvinnliga. Något undrar man dock över att han, med detta system fastslaget, är så säker om att kunna avgöra våra möjligheter. Detta är han helt på det klara med. Framför allt vet han, att vår förmåga och våra anlag äro bestämt begränsade till det och det, nu och för all tid. (T. ex. att "en arbetare kan sätta sig in i kommunens skiftande ekonomiska uppgifter och bli en auktoritet på detta område. En kvinna aldrig". Och naturligtvis — det är ju tyngdpunkten för argumenteringen — att kvinnliga lärare ej duga i gossläroverken).

Till stöd för sin uppfattning om kvinnornas väsen har han för övrigt en rad diktare och tänkare m. fl. att åberopa: Strindberg, Rousseau och Nietzsche, Schiller och Weininger, Laura Marholm — och professor Lehmann, Lily Braun och "ledande", icke namngivna tyskor. Om samlingen förefaller brokig är felet icke mitt.

Som synes, dr Hägg är i stort och delvis gott sällskap, och han känner sig sadelfast. Frågan är inte heller så invecklad! "Hur enkel och naturlig vore ej uppdelningen: småttingarna och flickskolorna åt kvinnan, läroverken åt mannen!" utbrister han. Varför bråka om denna sak och andra, som männen av ålder skötte ensamma. Kvinnan har ju sitt område, där hon är "suverän", dit "ingen man kan följa henne". Något som professor Gruber (hygieniker) också kan vittna om.

Vi komplimentera dr Hägg för den briljanta säkerhet, med vilken han reder upp den härva vi så onödigtvis trasslat till för oss, liksom till hans enkla sätt att lösa kvinnorörelsens ekonomiska problem. Särskilt hans påpekande av var den verkligt farliga kvinnoparasitismen lurar (vilken Olive Schreiner tanklöst förbisett!) är värt att taga vara på. Måtte staten i tid besinna faran av att släppa fram till tjänster och beställningar individer, som genom sin oduglighet endast tära på dennas egen kraft.

Om dr Häggs bok trots det här berörda och annat mera icke desto mindre lämnar vår uppfattning okorrigerad, ligger felet icke i brist på övertygelse och god vilja hos författaren. Skälet endast det, att vi i alla fall tro — att jorden rör sig.

I längden är det ändå, som bekant, den åsikten, som visar sig vara den rätta.

Doktorsgården och andra berättelser av *Maria Rieck-Müller*. Åhlén & Åkerlunds förlag.

Maria Rieck-Müllers kärlek hänger vid landet däruppe i norr, och hon har givit oss bilder som man inte så snart glömmet av de stora ödesträckorna i vinterns köld och sommarnattens vita ljus. Långt emellan som det är till människorna hittar hon dem i ådalarna och uppe vid nybygget, i storbondens gård eller i rucklet vid svedjefallet. Också

i staden nere vid de stora älvarna, där barndomshågkomsterna följa henne genom gatorna och in i husen.

“Doktorsgården“ ligger där. Den är för övrigt en särskild historia, som man inte kan göra Norrlandsstaden speciellt ansvarig för. En grym historia, som är verklig och som förf. också givit god verklighetsfärg genom sitt nästan kärva, återhållna sätt att berätta den på. Knappheten och de sparade reflexionerna göra den gripande och möjlig; hade den varit utbroderad och känslofullt nedskriven, skulle man känt sig frestad tvivla på att en sådan individ som den stenhårt hjärtlösa gnidaren doktor Stålman kunnat existera och troligen funnit hans olyckliga fru en alltför konstruerad typ även för en gångna dagars tyranniserade och nedtrampade hustru.

De “andra“ berättelserna i denna bok äro till största delen Norrlandskildringar av den art jag redan angivit som Maria Rieck-Müllers styrka. Man läser dem tacksam för tonens redliga enkelhet, som friar dem från att komma i bredd med en del litterärt gjorda Norrlandshistorier, som man är mera än trött på.

Lotten von Kræmers testamente. Dokument utgivna av testamentsexekutorerna. Svenska andelsförlaget.

Ett tragiskt efterspel till ett vemodigt bisarrt mänskoliv, har processen om Lotten von Kræmers testamente tjänjt ut sig genom två år för att till slut bringas ur världen genom kompromissen till de processande släktingarnas förmån. Tragiskt, inte på grund av att man fått ännu ett bidrag till släktingspsykologin, utan därför att omständigheterna här voro sådana, att för att vinna penningar blev målet att omintetgöra och förneka just det, som synes ha varit det enda vissa och bärande i ett annars ändamålslost och förvirrat

liv. Genom årtal tillbaka tyckes Lotten von Kræmer ovederläggligen ha letts av en enda bestämd önskan och inrättat sig helt för att realisera densamma. Det är endast genom att ignorera detta sakförhållande man genom en del mångtydiga omständigheter kunnat få sken av rätt att anfalla hennes testamentariska förordningar.

För donatorer, som ha planer på att självständigt disponera sin förmögenhet, är det utan tvivel lärorikt men säkert avskräckande att studera de här framlagda dokumenten. Som en ljuspunkt strålar emellertid testamentsexekutorernas oförtröttliga och redliga försök att i det längsta framhålla och kämpa för testators tydliga innersta önskan och vilja.

Att “De nio“ såg lösningen ur ett tilltrasslat arvsråds irrgångar i en antaglig kompromiss är mindre att undra på. Man önskar dem nu framgång i att lyckligt utföra Lotten von Kræmers tanke.

Insända böcker.

P. A. Norstedt & Söner: **Den äktenskapliga fruktsamhetens tillbakagång på Gottland** av *Nils Wohlin*. — **Italiensk mat.** Anvisningar från det italienska köket med ett hundra matrecept av *Cecilia Wærn*.

Wahlström och Widstrand: **Gamla studenter och nya människor** av *Algot Ruhe*. — **Täppan, köket och källaren** av *Sigrid Westfelt*. — **Förstoppning och hämorrhoider** av *O. H. D.*

A.-B. Sandbergs Bokhandel: **Krigsbetraktelser**. I. Varför Tyskland måste segra och varför Tyskland icke får segra. II. Neutraliteten som aktiv insats. Av *Poul Bjerre*.

Elanders boktryckeriaktiebolag: **De svenska läroverk ns förfall** av *Emil Hägg*.

Åhlén & Åkerlund: **Doktorsgården** och andra berättelser av *Maria Rieck-Müller*.

Harfva- lotteriet

till förmån för
Föreningen Självförsörjande Bildade
Kvinnors vilohem.

50,000 lotter à 2 kr. Vinstvärde 60,000 kr.

Bland de högsta vinsterna märkas

Möblemang till 3 rum och hall
m. m. 5,000, **Motorbåt** 3,000, **Pärl-
halsband** 2,100, **Flygel** 1,500 **Linne-
utstyrsel** 1,500, **Fullständig bords-
uppsättning** av nysilver och alpacca
1,300, **Motorcykel** 1,035, **Bibliotek**
1,000, **Pianino** 985 etc.

Lotter erhållas efter rekvisition märkt H
under adress **Harfvalotteriet, Skeppareg.
19, Stockholm**, antingen mot postförskott
eller mot förskottslikvid 2 kr. jämte kostnad för
porto och dragningslista (35 öre).

Anna Josephson,
v. ordf. i S. B. K:s styrelse.
Lotteriets föreståndare.

TANDVÄRK.

Såsom fallet är vid värk, förorsakad af
yttre skador, likaså kan tandvärk i många
fall raskt häfvas, i andra lindras genom
behandling med Salubrin. Allt kan dock
missbrukas genom öfverdrifter och under-
stundom använda patienter Salubrin outspädt,
så att det skadar slemhinnorna. Om däremot
bruksanvisningen iakttages, kan Salubrin
icke göra skada, utan endast nytta.

Ledig annonsplats!

ANNONSER FÖR HERTHA

upptagas av

Fröken Ingeborg Bergström.

Rikstel. 97 83 31 ÖSTERMALSMGATAN 31 Rikstel. 97 83

Ledig annonsplats!

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS PLATSFÖRMEDLING.

Å platsförmedlingen finnas anmälda lärarinnor,
lektionsgivare, in- och utländska, kontorister,
värdinnor samt hushållsbiträden av olika slag.

Rikst. 27 62 **Platsförmedlingen är öppen kl. 12—4.** A. T. 48 16

Årgångar av **Veckotidningen DAGNY** 1908—1913

erhållas mot ett pris av kr. 2:50 för inb. ex., kr. 1:75 för häft. ex. å

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS BYRÅ,
48 Klarabergsgatan, 2 tr.

HEMTREVNAD

Praktisk tidning för hemmet

utgiven av FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

Redaktör: FANNY EKENSTIERNA.

Utkommer med 40 åttasidiga n:r om året. Prenumerationspris: helt år kr. 1:80, halvår kr 1:—, kvartal kr. 0:60. Prenumeration sker å posten.

Innehåller berättelser och poem, levnadsteckningar, religiösa och etiska uppsatser, artiklar i diverse ämnen samt en rikhaltig praktisk avdelning.

Inbundna årgångar för 1912, 1913 och 1914 kr. 1:50 pr ex.

PRENUMERERA PÅ TIDSKRIFTEN **KONST**

utkommer under 1915 med 12 häften. Pris 4:50 praktupplagan —
2:75 vanl. upplagan.

Prenumeration mottages å Red., Blasieholmstorg 14, Stockholm, samt
hos rikets alla bokhandlare.

RIKT ILLUSTRERAD.

KONST OCH KONSTHANTVERK.

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av **Fredrika-Bremer-Förbundet**.
Redaktör: Ellen Kleman.

Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften till ett pris av kr. 3:50 varvid prenumeration sker direkt genom **Fredrika-Bremer-Förbundets** byrå, 48 Klarabergsgatan, Stockholm. **Icke-förbundsmedlemmar** prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplaga: $\frac{1}{4}$ år kr. 5:—; $\frac{1}{2}$ år kr. 2:75. — Lösnummer 35 öre. **Redaktion och expedition:** 48 Klarabergsgatan II, Stockholm. **Redaktionstid:** måndagar, onsdagar och fredagar kl. 1—3. Allm. T. 48 50, Riks 27 62. **Expeditionen:** kl. 11—4 varje söckendag. Allm. T. 48 16, Riks 27 62.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS SJUKKASSA

för bildade självförsörjande kvinnor.

Expeditionen: *Klarabergsgatan 48 II.*

OBS.! Öppen endast tisdagar och fredagar kl. $\frac{1}{2}$ 11— $\frac{1}{2}$ 1. OBS.!

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS

===== BYRÅ =====

48 KLARABERGSGATAN 48

Rikstel. 27 62. Allm. tel. 48 16. Upplysningsbyrån Allm. tel. 48 50. Öppen: 11—4.
Upplysningar lämnas kostnadsfritt rörande kvinnliga arbetsområden, utbildningskurser, löneförhållanden m. m. För utredningar avgift enligt överenskommelse.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS

SJUKSKÖTERSKEBYRÅ

25 TUNNELGATAN 25

Rikstelefon 68 98

Tel.-adr.: *Sköterskebyrån.*

Allm. telefon 82 11

Byrån mottager sjukbud hela dagen: pr telefon även nattetid.

Föreståndarinnan träffas säkrast $\frac{1}{2}$ 2— $\frac{1}{2}$ 4.

Innehåll:

Hitintills och hädanefter. Av *Emilia Fogelklou*.

Martina Bergman-Österberg. Av *Anna Kleman*.

Kvinnliga lärare vid gossläroverken. Läroverksöverstyrelsens utlåtande.

Vår strafflag. Av *Eva Andén*.

Sommarens händelser ute och hemma. Av *Ellen Kleman*.

Glimtar utifrån.

Internationella kvinnokongressens medlingsförslag.

Drottning Kristinas brevsamling. Ur min anteckningsbok från Montpellier. Av *Julia Svedelius*.

Notiser från bokvärlden.

Svea Växtmargarin

Husmoderns räddning i dyrtiden, förklaras af kunniga vara

lika bra som mejerismör

såväl för bordet som för stekning och bakning

sparar 40 % i hushållet

Ledig annonsplats!